

ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Доц. д-р Добрин Ганчев,
Технически университет – Габрово

Резюме: Целта на настоящия доклад е да направи опит да запознае с различните теории за икономическия растеж, да изясни част някои от най-важните проблеми на икономическия цикъл, да открие външните и вътрешните фактори за негативното състояние на икономическа сред, някои от проблемите за отлива на капиталови потоци. На тази основа ще бъдат препоръчани редица мерки, които биха могли да подобрят позитивните тенденции в икономическата конюнктура.

Ключови думи: *economical growth; financial crisis; foreign direct investment.*

1. Въведение

Икономическият растеж отразява в най-синтезиран вид стопанското развитие на всяка една страна за определен период от време. Той може да се разбира и като динамика на самото икономическо развитие. Свързан е с задоволяването на потребностите на индивидите. В научната литература съществуват най-различни виждания за същността, ролята и значението на икономическия растеж.

2. Раздел

Икономическият растеж изразява определени закономерности на взаимодействието между производствените фактори. Представлява процес на увеличаване на обема на съвкупното производство. Растежът бива два вида:

- Интензивен;
- Екстензивен.

При първия тип — темповете на нарастване на резултатите съпадат с темповете на нарастване на ресурсите за тяхното получаване, а при втория - темповете на нарастване на резултатите изпреварва темповете на нарастване на ресурсите. Основните индикатори за измерването на икономическия растеж са равнището и динамиката на реалния брутен вътрешен продукт в страната, както и реалния брутен въ-

решен продукт на глава от населението[1,376] .

В научната литература съществуват различни мнения, виждания и идеи за същността и факторите на икономическия растеж. Сред голямото многообразие заслужават да се отбележат някои от най-важните. Основните допускания в неокласическият модел на Солоу са: постоянна възвръщаемост от мащаба, намаляваща пределна производителност на капитала, екзогенно определен технически прогрес и взаимозаменяемост (субституция) между капитал и труд. Друго направление в научната литература, може би с по-малко влияние, е развитата от Мюрдал и Калдор теория на растежа, свързана с кумулативната причинност. Основният аргумент на тази теория е „кумулятивната причинност”, в която първоначалните условия определят икономическия растеж на различни места по самоподдържащ се и постепен начин[2,50].

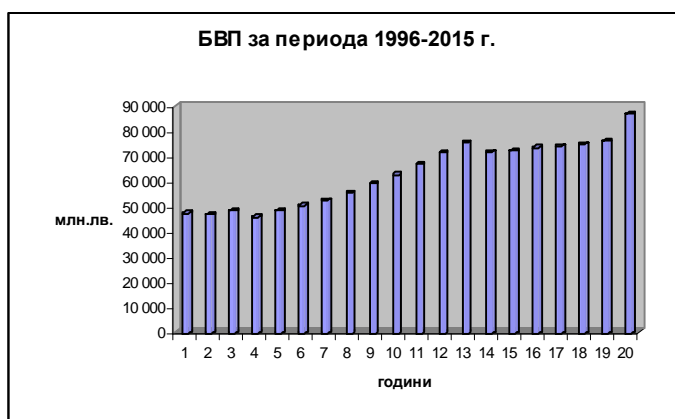
Новата икономическа география (NEG) твърди, че икономическият растеж има тенденция да бъде небалансиран процес, който благоприятства в по-голяма степен икономиките, които са имали първоначални предимства. Но за разлика от предишната теория, това направление в икономическата литература развива формализирана система от обяснения, която поставя ясно ударението върху кумулативните ефекти на увеличаващата се възвръщаемост от мащаба, несъвършената конкуренция и разходите за транспорт, които не се считат за нулеви. Според Григориев модерната понастоящем ортодоксална икономическата парадигма е статична и понастоящем не е в състояние да обясни в достатъчна степен проблемите на икономическия растеж[6,98].

Таблица № 2. БВП по съпоставими цени на 2010 г. (млн. лв.)

1996	1997	1998	1999	2000
47 299	46 784	48 404	45 671	48 429
2001	2002	2003	2004	2005
50 268	52 521	55 334	58 964	62 475
2006	2007	2008	2009	2010
66 518	71 112	75 205	71 436	71 904
2011	2012	2013	2014	2015
73 329	73 690	74 475	75 745	86 372

Значителен брой научни изследвания са посветени на връзката между икономическия растеж и инвестициите. При това те са обект на внимание както в неокласическия, така и от ендогенния модел на растежа. В първия модел инвестициите оказват влияние върху преходния период, докато според втория модел са налице по-постоянни ефекти[2,50].

Много изследователи стигат до извода, че икономиките, които са отворени както за търговските, така и за капиталовите потоци, показват по-високо равнище на БВП на човек от населението и по-бърз растеж. Други обаче оспорват тези изводи, изразявайки съмнения относно това, доколко издържани са разработените модели и подчертавайки методологичните проблеми и проблемите на измерването, с които тези модели се сблъскват[2,50].

Фиг. 1. Брутен вътрешен продукт в страната

Преките чужди инвестиции в последно време имат решаващо значение за интернационализиране на икономическата дейност и са основен източник на трансфер на технологии и икономически растеж. Емпиричната литература, разглеждаща влиянието на преките чужди инвестиции върху растежа, представя повече или по-малко последователни резултати в полза на положителната връзка между тях[2,50]. Преките чуждестранни инвестиции са един от основните двигатели на световната икономика през последните няколко десетилетия, независимо от наблюдаваните флукутации и нестабилност на капиталовите потоци по време на финансови и икономически кризи.

Необходимо е да се отбележи, че за този почти двадесет годишен период 1996-2015 г. страната премина през различни фази на икономическия цикъл. Сред тях трябва да се отбележат кризите от 1996-1997 г. и 2009 -2010 г. Първата криза бе предизвикана изцяло от вътрешни фактори. Погасяването на негативните ефекти на тази криза започна с въвеждането на системата на паричен съвет от средата на месец юли 1997 година. Предприетият цялостен комплекс от мерки способства за постепенното излизане от рецесията и постепенното

достигане до ръст на БВП. Затова спомогна и притока на свеж капиталов ресурс под формата на преки чуждестранни инвестиции.

Таблица № 2. Преки чуждестранни инвестиции за периода 1996-2014 (млн. евро)

1996	1997	1998	1999	2000
137,3	570,2	605,1	866,0	1103,3
2001	2002	2003	2004	2005
903,4	980,0	1850,5	2735,9	3152,1
2006	2007	2008	2009	2010
6221,6	9051,8	6727,8	2436,9	1151,2
2011	2012	2013	2014	ОБЩО
1330,2	1070,3	1092,4	1 285,4	43271,4

Глобалната криза от 2009 г. обхвана целия американски финансов и застрахователен сектори, и много бързо се разпространи в целия свят, което доведе до проблеми в световното банкиране и застраховане. Проектирайки се върху българска почва тази криза има много измерения. Необходимо е да се отбележи, че в последните години до настъпването на глобалната криза националната икономика бележеше ръст, като в последните три години той се колебаеше между 6 -7%. Някои икономически сектори отбелязаха истински бум. Сред тях са строителство, търговия с недвижими имоти, туризъм, услуги и др.

Фиг. 2. Преки чуждестранни инвестиции в страната

Преките чуждестранни инвестиции за периода 2006-2008 достигнаха изключително високи нива, като своеобразен връх бе отбелязан през 2007 година, когато те достигнаха 9,0518 млрд. евро (виж

таблица № 2). Голяма част от тези инвестиции бяха вложени в сектори с относително ниски равнища на създадена добавена стойност като операции с недвижими имоти, финансово посредничество, преработваща промишленост, строителство, търговия и ремонт. За това спомогна както значително подобрената вътрешна среда, така и благоприятната международна конюнктура.

За този почти двадесетгодишен период се наблюдава умерена корелация по години между брутния вътрешен продукт и преките чуждестранни инвестиции (виж таблица № 1 и таблица № 2). Затова свидетелства коефициентът на рангова корелация на Спирман [4, 244]:

$$(1.1) \rho = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n(n^2 - 1)}$$

където:

d – разлика между ранговете;

n – брой на ранжираните признаци.

При изчисляването му се получава следният резултат:

$$(1.2) \rho = 1 - \frac{2736}{6840} = 1 - 0,4 = 0,6$$

Този резултат само потвърждава теоретичните концепции за връзката и зависимостта между нарастването на БВП и размера на ПЧИ.

Съществуват и редица външни фактори, които оказват и ще оказват негативно влияние за в бъдеще върху икономическата конюнктура както в еврозоната, така и в нашата страна. Тя обаче е предизвикана от фактори, намиращи се извън нашата страна, но мерките които трябва да се вземат са изцяло на българска почва. Прилагането на тези мерки бе отлагано и забавено във времето по чисто конюнктурни причини, но след смяната на управленските екипи в изпълнителната власт е време не за декларативни изявления, а за разработване и прилагане на комплексна програма за излизане от кризата. Настоящата криза се характеризира с силен спад на производството и на рязко намаление на притока на преки чуждестранни инвестиции в страната (виж таблица № 2 и фиг. № 2). За да се осигурят необходимите предпоставки за икономически растеж в средно и дългосрочен аспект е необходимо да предприемат комплекс от мерки в следните по – важни насоки:

- Икономическа среда:

1. Гъвкава данъчна политика, изразяваща се в премахването на данъци с ниска ефективност, насочването някои данъци и на тяхното администриране към общините, вкл. и на приходите.

2. Опростяване на процедурите по съгласуване на документите, свързани с фазите на реализация на инвестиционните проекти;

3. Премахване и намаляване на данъци с ниска ефективност, които единствено пречат на частния сектор и създават допълнителни разходи по администрирането им;

4. Свеждане до минимум на регистрационните, лицензионните и разрешителните режими.

- Институционална рамка

1. Подобряване на работата на съдебната система чрез скъсяване на сроковете на съдебните процедури;

2. Оптимизиране на административните структури;

3. По-тясна координация със страните от Евросъюза по отношение на аграрната политика.

Заклучение

Независимо от сложната икономическа среда съществуват някои благоприятни предпоставки за поява и стабилизиране на темпа на икономическия растеж на националната икономика. На първо място, това са възможностите за използване на средства от оперативните програми, финансиране от бюджета на ЕС. На второ, разработване и прилагането на секторни стратегии и съответни на тях политики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Основни термини, използвани в учебния процес, том първи, печатница „Симолини-94”, ISBN 978-954-644-243-7, 2011.
2. Фактори, определящи икономическия растеж, Икономически алтернативи, Издателски комплекс на УНСС брой 1, 2008.
3. Key indicators, НСИ, 2009 г.
4. Гатев, К. Обща теория на статистиката, изд. „Лиа”, София, 1995 г.
5. Славова З. и Стайков К., БЪЛГАРИЯ в международните класации, 90 мерки за икономически растеж, ISBN 978-954-8624-42-8, София, 2014 г.
5. Григориев О., Епоха на растежа – лекции по неоекономика, изд. „Изток-запад”, ISBN 978-619-152-834-9, София, 2016 г.